

De Krimoorlog was de laatste kruistocht

Figes legt de intriges bloot die aan de bloedige Krimoorlog vooraf gingen

Historicus Figes laat zien dat de Eerste Wereldoorlog zeker niet de eerste geïndustrialiseerde oorlog was. De Krimoorlog gaf al brute voorbeelden te zien van grootschalige, gesystematiseerde slachtingen. In een paar uur sneuvelen 15.000 man.

Peter van Nuijsenburg

De Krimoorlog (1853-1856) vond een eeuwigheid geleden plaats. Hij speelde zich af in een uithoek van Europa. De oorlogspartijen waren Turkije, Frankrijk en Engeland aan de ene, en Rusland aan de andere kant. Wat de inzet precies was, is ook voor veel historici nog steeds duister.

En als er nog iemand is ontsnapt aan het grote vergeten waarin deze oorlog is weggezakt, dan is het vermoedelijk Florence Nightingale, de reddende engel dankzij wie menig gewond Brits soldaat tegen alle verwachtingen in, waarschijnlijk ook zijn eigen, de slachtingen overleefde. Voor de meeste lezers zal dat niet genoeg zijn om enthousiast met een pil van ruim 600 pagina's op de bank te gaan zitten.

Dat zou jammer zijn, want 'De Krimoorlog' van de Britse historicus Orlando Figes voldoet aan de eisen van een briljant boek. Het weet de aanvankelijk matig geïnteresseerde lezer van meet af aan te boeien en soms zelfs mee te slepen. Figes is een voortreffelijk schrijver en heeft bovendien Russische archieven kunnen raadplegen die voor zijn voorgangers nog gesloten waren.

De ondertitel van de Engelse editie maakt duidelijk waar hij zijn accent legt. De Krimoorlog was de 'laatste kruistocht'. In elk geval voor de Russische tsaar Nicolaas I die zijn volk in een oorlog stortte om de christenen en vooral zijn orthodoxe geloofsgenoten in het Ottomaanse Rijk te beschermen en plaatsen op de eerste rij veilig te stellen voor de orthodoxe pelgrims in Palestina. De kiem van het conflict werd volgens Figes gelegd bij de Paasviering van 1846 toen een handgemeen tussen katholieke en orthodoxe priesters in de Heilige Grafkerk uitliep op een bloedbad met veertig doden.

Dat wil niet zeggen dat er geen materialistische motieven in het spel waren. Het Ottomaanse Rijk liep op zijn achterste benen, er was een buit te verdelen en er was uiteraard de vraag wat er zou gebeuren wanneer 'de zieke man van Europa' daadwerkelijk de geest zou geven. Omdat de Europese grootmachten elkaar voor geen stuiver vertrouwden, was er genoeg aanleiding om bij elkaar allerlei slinkse machinaties te veronderstellen.

Figes is vooral goed in het diplomatieke voorspel van de oorlog. Met verve beschrijft hij de intriges aan hoven en kabinetstafels, hij geeft rake typeringen van de hoofdrolspelers en analyseert hun drijfveren meestal overtuigend. Tevens laat hij goed zien hoe het klimaat ontstond dat de oorlog mogelijk en ten slotte vrijwel onvermijdelijk maakte.

Het opvallendste aspect aan de oorlog was dat twee christelijke naties, Engeland en Frankrijk, optrokken met het moslimrijk Turkije tegen een andere christelijke grootmacht, Rusland. Bij de totstandkoming van deze unieke rolverdeling speelde de pers in vooral Engeland, en in mindere mate ook in Frankrijk, een cruciale rol.

De Krimoorlog was het eerste grote conflict waarin de pers, al dan niet gemanipuleerd door politici en diplomaten, de vonken aanbliet tot de vlammen uiteindelijk hoog oplaaide. De later veel gebruikte uitdrukking dat 'in een oorlog de waarheid het eerste slachtoffer is', stamt uit deze tijd. Het is een inzicht dat ook geldt voor de politieke schermutselingen aan het thuisfront.

De Britse pers hitste de publieke opinie op tot een ware russofobie. De Russen waren barbaren, de orthodoxen ketters en eigenlijk halve heidenen. En de tsaar had het gemunt op het Engelse imperium en vooral het kroonjuweel India. De Turkse regering werd daarentegen geprezen als een toonbeeld van verlichting en religieuze tolerantie. Dat de christenen in het Ottomaanse Rijk op zijn best als tweederangsburgers werden behandeld werd voor het gemak weggemoffeld.

In Frankrijk varieerden de katholieke pers en katholieke politici eveneens met groot elan op dit thema. Voor keizer Napoleon III, neef van de grote Napoleon, speelde nog

iets anders mee. Frankrijk werd na de nederlaag van zijn oom bij Waterloo in 1815 door de overwinnaars van toen kleingehouden en Napoleon wilde Frankrijks rechtmatige plaats in het Europese krachtenveld terugwinnen. Dat kon het beste via het slagveld.

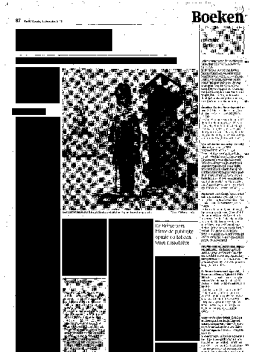
Voor deze ambities en waanideeën sneuvelen de arme sloebers die voor de oorlog waren geronseld en opgeroepen.

De Russen stuurden voornamelijk lijfeigenen de dood in. De schrijver Leo Tolstoj diende als jonge artillerieofficier in de oorlog, schreef er een boek over en verzamelde hier materiaal voor zijn latere meesterwerk 'Oorlog en vrede'.

De Britten haalden veel van hun kanonnenvoer uit Ierland. Deze mannen hadden de verschrikkelijke hongersnood van een paar jaar eerder overleefd en zouden nu massaal bezwijken aan de ontberingen van het front. Niet dat dit hun superieuren iets kon schelen. Franse soldaten schreven verbijsterd naar huis hoe Ierse manschappen door hun meestal incompetenten officieren routinematig werden afgeranseld. Alleen het Franse leger was, zeker voor die tijd, een moderne en goed getrainde krijgsmacht.

De Eerste Wereldoorlog wordt altijd gezien als de eerste geïndustrialiseerde oorlog, maar Figes maakt aanmerkelijk dat de Krim de première beleefde. Vooral de sterk verbeterde artillerie was de slachting enorm. Tijdens de slag van Inkerman sneuvelen in een paar uur 15.000 man. In de drie jaar dat de oorlog duurde kwam minstens 750.000 man om het leven, van wie minstens een half miljoen Russen.

En het was voor minder dan niets. Rusland was de grote verliezer, maar

wat de overwinnaars ermee opscho-
ten blijkt ook na lezing van 'De Kri-
moorlog' moeilijk te beantwoorden.
Het machtsevenwicht van na 1815
was verstoord en daar was niemand
bij gebaat.

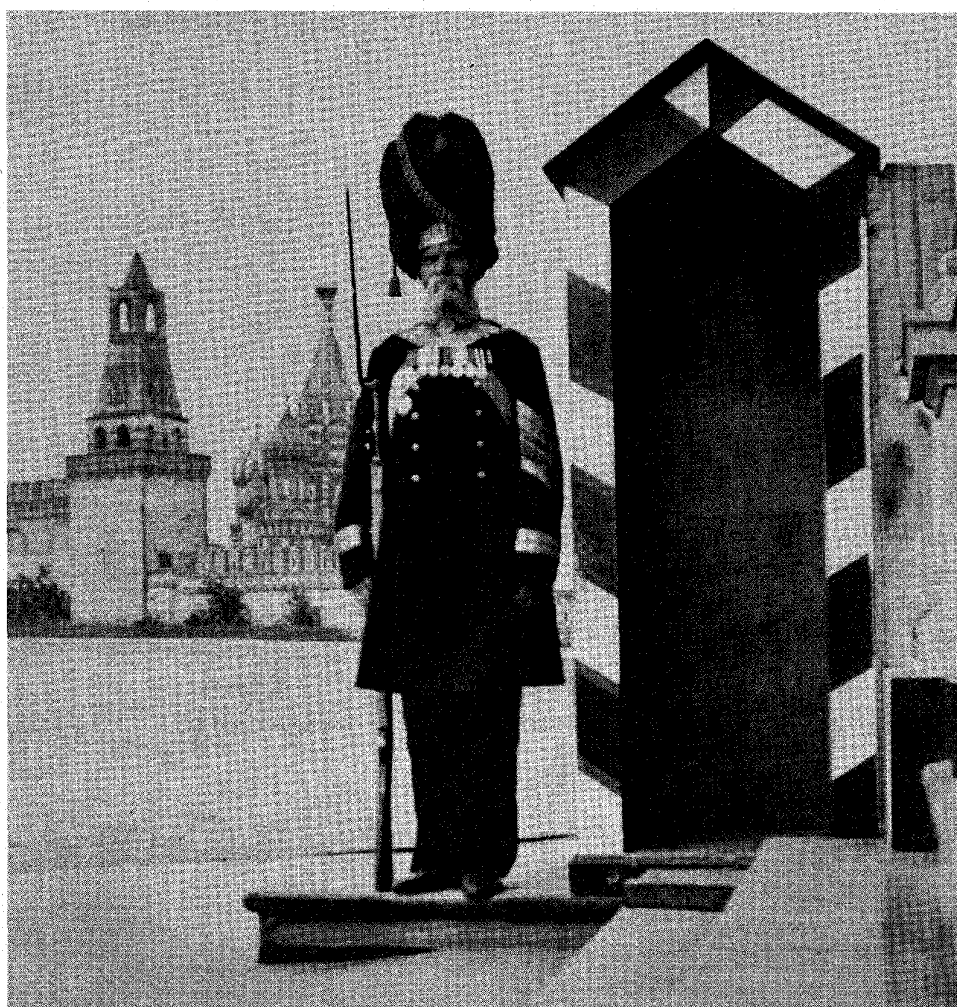
Orlando Figes: De Krimoorlog. Nieuw
Amsterdam, Amsterdam. Vertaald door
Henk Moerdijk en Lieske Simon. ISBN
9789046808948; 656 blz. € 34,95

Orlando Figes

Orlando Figes (1959) ontketende
dit voorjaar een schandaal toen
bleek dat hij het werk van colle-
ga's in anonieme internetrecen-
sies had gekraakt en zijn eigen
boeken had aangeprezen.
Eerst schoof hij de schuld nog op
zijn vrouw, maar later gaf hij toe
de kritieken zelf te hebben ge-
schreven.

Waarom Figes zich hiertoe ver-
laagde is voor iedereen een raad-
sel; de hoogleraar geschiedenis
aan de Universiteit van Londen
geldt als een van de belangrij-
kste historici van zijn generatie.
Figes schreef drie veelgeprezen
boeken over Rusland, waaron-
der 'Fluisteraars. Leven onder
Stalin'.

De Britse pers
hitste de publieke
opinie op tot een
ware russofobie

De laatst levende Rus die bij Balaklava vocht, hier bij het Kremlin op wacht.

FOTO UIT BESPROKEN BOEK